

штучного інтелекту на створення дипфейків та розробці алгоритмів їх автоматичного виявлення в інформаційному просторі.

Список використаних джерел:

1. Почепцов Г. Г. Когнітивні війни. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2021. 252 с.
2. Курбан О. В. Інформаційні війни у соціальних мережах : навч. посіб. Київ : Вид. центр «Київський університет», 2018. 215 с.
3. Про Стратегію інформаційної безпеки: Указ Президента України від 28 груд. 2021 р. № 685/2021. URL: president.gov.ua (дата звернення: 20.05.2024).
4. Дезінформація та маніпуляції в інформаційному просторі: посіб. для журналістів / за ред. В. Ф. Іванова. Київ: Академія української преси, 2022. 180 с.

ЛИСТОПАД Богдана,

здобувачка вищої освіти Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЗАХИСТУ ЛЮДИНИ ВІД ВОРОЖИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ОПЕРАЦІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах повномасштабної збройної агресії росії проти України особливої актуальності набуває захист інформаційного простору, який перетворився на арену гібридного протистояння. Системні інформаційно-психологічні операції (ІПСО) держави-агресора створюють прямі загрози для національної безпеки та стабільності суспільства, деструктивно впливаючи на свідомість громадян. За таких обставин виникає необхідність оптимізації механізмів конституційного захисту прав і свобод людини, зокрема права на безпечне інформаційне середовище та отримання об'єктивних даних.

Відповідно до статті 17 Конституції України [2, с. 6], забезпечення інформаційної безпеки є однією з найважливіших функцій держави. Проте в

епоху домінування цифрових медіаплатформ виключно нормативно-правових засобів контролю стає недостатньо. У цьому контексті медіаграмотність та інформгігієна громадян мають розглядатися як дієві превентивні інструменти у загальній системі правового захисту особистості. Формування критичного мислення суспільства є необхідною умовою мінімізації впливу дезінформації та забезпечення інформаційного суверенітету держави в умовах воєнного стану.

Ескалація гібридного протистояння актуалізувала проблему безперервного перебування індивіда в агресивному комунікаційному середовищі. Особливо, починаючи з 24 лютого 2022 року українці цілодобово перевіряють свої соціальні мережі, моніторять новини, поринають в інформаційний світ. Саме тому медіаграмотність важлива як пересічному громадянину, так і освітянину [4, с. 119], адже в умовах надмірного інформаційного навантаження критичне мислення стає чинником ментальної стійкості та правової безпеки особи.

Згідно зі Стратегією кібербезпеки України на 2021-2025 роки, російська федерація є одним із основних джерел загроз національній та міжнародній безпеці, яка активно реалізує концепцію інформаційного протиборства. Ця концепція базується на поєднанні деструктивних дій у кіберпросторі разом з інформаційно-психологічними операціями. В свою чергу деструктивна активність створює загрози вчинення актів кібертероризму та кібердиверсій щодо національної інформаційної інфраструктури. Як елемент спеціальних інформаційних операцій ворогом використовуються також кібератаки [1, с. 30].

Практична реалізація ворожих інформаційно-психологічних операцій (ПІСО) у сучасному цифровому медіасередовищі має системний і високотехнологічний характер. Найбільш вразливими сегментами вітчизняного інформпростору, де деструктивний вплив безпосередньо загрожує конституційним правам громадян на безпеку та правдиву інформацію, є транскордонні платформи Telegram та TikTok.

Першим поширеним інструментом дестабілізації є функціонування анонімних Telegram-каналів, які вдаються до мімікрії під офіційні джерела інформації (органі державної влади, військові командування чи регіональні адміністрації). Використовуючи схожу візуальну айдентику, логотипи та маніпулятивні назви, такі суб'єкти поширюють панічні чутки, недостовірні дані про мобілізаційні заходи або викривлену інформацію про наслідки ворожих обстрілів. Метою таких дій є штучне провокування соціальної напруги та підірив довіри до інститутів публічної влади, що прямо суперечить засадам інформаційної безпеки, закріпленим у законодавстві.

Другим деструктивним детермінантом виступає генерація та віральне поширення у мережі TikTok фейкового відеоконтенту, створеного за допомогою технологій штучного інтелекту (зокрема, дипфейків та синтезованого аудіо). Такий контент зазвичай моделює ситуації так званої «зради», дезінформує про критичні проблеми на лінії бойового зіткнення або імітує заяви військово-політичного керівництва держави про капітуляцію чи масові втрати. Через специфіку алгоритмів рекомендацій TikTok, подібні матеріали миттєво охоплюють значну аудиторію, атакуючи психоемоційний стан користувачів.

У контексті конституційно-правового захисту, правові інструменти протидії (блокування, кримінальне переслідування) часто мають відтермінований характер через анонімність платформ. Відтак, медіаграмотність індивіда – як здатність верифікувати першоджерело, розпізнавати ознаки ШІ-генерації та відрізняти емоційний маніпулятивний контент від фактів – виступає первинним і найбільш ефективним внутрішнім механізмом захисту особистості від когнітивної агресії в умовах війни.

Кумеда Т. А. зазначає, що критичне мислення допомагає розробляти альтернативні плани дій та оцінювати їхні наслідки, виявляти власні когнітивні упередження та враховувати їх при оцінці інформації, що у свою чергу знижує ризик стати жертвою маніпуляцій через дезінформацію. У воєнний час дуже

легко піддатися емоціям, страху та груповому мисленню, а критичне мислення надає здатність зберігати незалежність думки, розглядати аргументи з обох сторін конфлікту і приймати рішення, які ґрунтуються на логіці та розсудливості, а не на паніці або стереотипах. Крім того, критичне мислення під час війни також включає врахування етичних аспектів рішень - допомагає визначити, які дії є морально виправданими з точки зору людських цінностей, навіть у найскладніших обставинах [3, с. 59].

Таким чином, в умовах воєнного стану традиційні правові механізми забезпечення інформаційної безпеки мають бути доповнені стратегією розвитку медіаграмотності населення. Набуття громадянами навичок цифрової гігієни та критичного аналізу контенту безпосередньо мінімізує ефективність ворожих ІІСО у месенджерах та соціальних мережах. Медіаграмотність сучасного українського суспільства є не просто елементом освітнього процесу, а фундаментальним інструментом конституційного захисту прав особистості та запорукою збереження інформаційного суверенітету держави під час війни.

Список використаних джерел:

1. Бразалук М. Ю. Вплив інформаційно-психологічних операцій на морально-психологічний стан військовослужбовців та цивільних осіб у кіберпросторі. Київ, 2025. 181 с.
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 №254к/96-ВР. Стаття 17. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: rada.gov.ua (дата звернення: 19.05.2026).
3. Кумеда Т. А. Критичне мислення як запорука медіастійкості під час війни. Київ, 2025. 178 с.
4. Пандазі А. Медіаграмотність та інформаційна безпека в освіті в умовах інформаційного стану. Дніпро, 2024. 305 с.